

SESSION 2022

**CAPES
CONCOURS EXTERNE
ET CAFEP**

SECTION : LANGUES RÉGIONALES

BASQUE

ÉPREUVE ÉCRITE DISCIPLINAIRE PORTANT SUR LE BASQUE

Durée : 6 heures

L'usage de tout ouvrage de référence, de tout dictionnaire et de tout matériel électronique (y compris la calculatrice) est rigoureusement interdit.

Si vous repérez ce qui vous semble être une erreur d'énoncé, vous devez le signaler très lisiblement sur votre copie, en proposer la correction et poursuivre l'épreuve en conséquence. De même, si cela vous conduit à formuler une ou plusieurs hypothèses, vous devez la (ou les) mentionner explicitement.

NB : Conformément au principe d'anonymat, votre copie ne doit comporter aucun signe distinctif, tel que nom, signature, origine, etc. Si le travail qui vous est demandé consiste notamment en la rédaction d'un projet ou d'une note, vous devrez impérativement vous abstenir de la signer ou de l'identifier.

Tournez la page S.V.P.

A

INFORMATION AUX CANDIDATS

Vous trouverez ci-après les codes nécessaires vous permettant de compléter les rubriques figurant en en-tête de votre copie.

Ces codes doivent être reportés sur chacune des copies que vous remettrez.

▪ **Concours externe du CAPES de l'enseignement public :**

Concours	Section/option	Epreuve	Matière
E B E	0 4 4 0 E	1 0 1	9 3 9 3

▪ **Concours externe du CAFEP/CAPES de l'enseignement privé :**

Concours	Section/option	Epreuve	Matière
E B F	0 4 4 0 E	1 0 1	9 3 9 3

Ondoko dokumentuetarik abiatuz, “Iragana orainean” ardatzaren inguruko gogoeta garatuko duzu.

Lehen dokumentua: Dugun atxik eskuara

Hain dute hastio askok eskuara non, izenak berak okaztzen dituela iduri baitute. *Basque...* hitz hori kasik ezin erran, goitik eskaini bat gabe. Eta oraino hori ederrena.

Deus ez litake, beldurtzeko ezpalitz, haurren beharriak, ahalge diton azkenean beren sormintziaz eskualdun umeak, bereziki *Nor gira gu*-eneko Jauna denean mintzo; ez ahalge, zernahi izan, hura bezenbat badirenez trufatzeko. Hari behar lakioko eman eskuara ikas dezan. Baluke behingo!

Heintsu bera dute gure mintzaiari beltzuriz daudenen erraiteko guziek. Alta bada zenbeit!

Eskuararen etsai guziak eztire bardin ageri; gordeak gaixtoenik.

Gorde ala ageri, etsai ditu, gobernamentuko eskolak beren buruzagiekin. Alde balitu bederen gure eskukoak? Ez ditu hek ere lehengoak bethi hala ukan. Orain gelditzen zauzkun bakarrak, eztakit; agian ba. Bainan huntaz bertze sabeleko minik ezpaganu; gure Fraide eta Serora ohi eskolatzaile onez orhoitzeak berak ezpalauku bihotza hausten, baginuke hitz bat hemen erraiteko; zeren gu bertze orduz altxatu gitzuztenetarik zenbeit, esker gaixto onik erakutsirik baitaude gaizo eskuarari, Eskual Herri bethean. Hazteria ukan balu, etzuten urrunago atxikiko eskoletxearen inguruetarik.

Nahi dut haurrak frantsesari lotzeko, bereziki hastapenean, behar direla eskuaratik behin higuindu, ttipiangoan amaren bularretik bezala. Bada ordean orotan izari bat; handik goiti, soberak sobera.

Frantses hutsean emazu haurra; eskuara hitz bat ez haizu, goizetik arrats. Mihia lerratzen bazaio uste gabetarik, larderia zazu eztakit zer egin balu bezala; ez barka buruan sarthu arte, deus eztuela ikastekoetan ikustekorik eskuarak... Azkenekotz, nahi eta ez, hits bat geldituko zaio ariman bizi guziko: hola denaz geroz, deusetako nehorentzat eztela on eskuara, tokilo zenbeitendako baizik; ez on, eskualdun herritar bati, ez eta ere haurride bati bi hitzen izkribuz igortzeko ere.

Hoik oro hola, bizia zail behar du ba mintzai batek, ihardukitzeko. Emozkitzue oraino bertzalde nehork ezin ixilarazizko kalakari batzuen erasiak; zoko guzietan baitire, deus ez jakin eta orotaz mintzo: eztela oraiko mintzaietarik eskuara; gibelatuegi dela. Eta zoin gaixtoa ikasteko! Diotenaz, debruak egundaino ezin ikasi duela. Egia balitz! Baginuke aski hori bera, gure onetan ez uzteko galtzerat eskuara.

Zer ezterasate oraino? Hain dela bihurria eskuara non eskualdunek berek ezpaitakite ontsa; nehondik eztela bertzen urhatsari jarraiki ahalko; ja puskaz aitzinduak dituela oro alde orotarar; berekin gu ere leherra zerez gibelatuak gauzkala. —Deus ez elhe.

Huna elhez bertzerik, nahiz elhen ondorioak. Burhaso eskualdun batzu, axolarik ez dutenak beren haurrei eskuara harrarazteaz. Eta zenbat eskualdun seme-alaba, asto makiletarik ez hanbat aitzinatuago, eskuaraz baino nahiago baitute frantsesez izkribatu elgarri, hitz bezenbat huts eginen badute ere. Alde bera daukate bi kazeta, ongi ala gaizki eginetarik, itsura, utz bazterrerat eskuarazkoa. Etxetan, bidaietan, eskualdunak eskualdunekin ezin mintza eskuaraz. Holako eskualdunen haurrek, handik edo hemendik, ebaska, bildu hitz bakarrak laster ahantziak.

Jean Hiriart Urruty, *Eskualduna*, 1909

Bigarren dokumentua : haurren zeingehiagokaren irabazleen zerrenda (1919).

IV. - Eskola edo Ikhestegietako Haurren zeingehiagoka.		
Frantsesetik Euskararako Itzulkuntza.		
1. Ernest Garat, Iholdikoa ; sariztat hatituena.		25 lib.
2. François Ugarte, Ezpeletakoa	» . . .	20 »
3. Josephine Landerretche, Mendiondokoia	» . . .	20 »
4. Cath. Darnauthandy, Milafrangakoa ;	» . . .	15 »
5. Marg. Irigoyen, Omize-Gaiñekoa ;	» . . .	15 »
6. Marie Darnauthandy, Milafrangakoa ;	» . . .	40 »
7. Véronique Darnauthandy, id.	» . . .	10 »
8. Cath. Eyherabide, Ezpeletakoa ;	» . . .	10 »
9. Jean Etcheverry, id.	» . . .	5 »
10. Joseph Sagarzazu, Semperekoa ;	» . . .	5 »
11. Brigitte Irigoin, Ezpeletakoa ;	» . . .	5 »
12. Joséphine Ugarte, id.	» . . .	5 »
13. Auguste Darraïdou, id.	» . . .	5 »
14. Guillaume Ipharraguerre, Ezpeletakoa ;	» . . .	5 »
15. J.-Bte Etchecopar, Gotañekoa ;	» . . .	5 »
16. Roland Queffelec, Urruñakoa ;	» . . .	5 »
17. Marie Gilsou, Ezpeletakoa ;	» . . .	5 »
18. Jeanne Elissagaray, Cambocoa ;	» . . .	5 »
19. Marie Machicote, Sarakoa ;	» . . .	5 »
20. Marie-Th. Salaburu, Ezpeletakoa ;	» . . .	5 »
21. Jean-P. Coumetou, id.	» . . .	5 »
22. Clémence Lemoine, Sarakoa ;	» . . .	5 »
23. Marie Etcheverry-Harispe, Baigorrikoa ;	» . . .	5 »
Guziac baterat bilduz		<u>700 lib.</u>

Etienne Decrept, *Eskualzaleen biltzarra*, 1919.

Hirugarren dokumentua : Ikastetxean

Nola erakats euskara herrietako ikastetxetan ? daukute galdegiten norbaitek. Errex zaiku galdeari ihardestea.

Gobernamenduko ikastetxetan, errient onek ohartarazten zuten, dute oraino, frantsesari haurra euskararen laguntzarekin. Ohartarazten ahoz. Euskararen izkiriareztea ez omen zitzakoten, ez omen zakote haizu. Ahozkoa ere baita jadanik zerbait, jarraik ditela aitzineko urratsari: euskara ez dute galduko hurren baitan, frantsesa aldiz ara hortaz ez dute erakatsiko hobeki baizik.

Elizari dauden ikastetxetan, esku gehixago badute eskolemaileek. Hemen ahoz bezala lumaz ere erakats dezakete artetan euskara. Astean hiru lerro izkiriarez balitzate xuxen, ez litake sobera, eta balitake aski.

Gure iduriko, hau da guzia: hurrek atxik dezaten bihotzean bere aitamen ganiko mintzaiaren amodioa, hein batean urgulua ere ba; ohar ditzen bertalde hurrak, nola ditaken behar den bezala izkiria euskaraz. Ohartzea apur bat, aski zaiku: geroxago, handitzearekin, sail berari geroago hobeki jarraikiko baitira berak.

Etxean, auzoan, herrian, bere harat-hunat guzietan jendeak derabiltzan solasak, erakats bitzate ahoz eta izkiriarez artarekin eskolemailek. Mailka, mailka, haur adin arau. Solas beraz halaber erranaraz eta finkaraz lumaz, frantsesez. Astean hiru lerro, berriz ere diogu.

On litake eskolemaile bakotxak egin balitza, aitzinetik, eta ezar beretako kaierno batean, bekoz beko, euskaraz eta frantsesez solasño horiek. Lanak ez lerakarre ondorio onik baizik.

Gauza batek bakarrik gITU den gutien bat lotsatzen: ala gobernamenduko eskoletan, ala elizari daudenetan, gutiak baitira eskolemaile euskaldunak. Gutiegi zorigaitzez.

Bainan baditake aterako den gehixago ondoko urtetan. Ez lirake baitezpada ahal eskas laborari-etxetan, ba ordean lehia: hanitzek min handirik gabe egiten ahal lukete beren hurretarik bat, errient edo errientsa.

Erakasle kaskoin, biarnes edo frantsesak gehientzen bazaizkigu herrietan gaindi, nekez dezakegu luzaz beira gure eskualtasuna.

Jean Etxepare, *Eskualduna*, 1925.

Laugarren dokumentua : Heletako ume

Euskaldunak atxikitzen du ahoan haur helderra, haren mintzaira, haren gogoaren hazkurria, gutietsia izaitea gatik. Gure mintzaira, urde kurrinka, aker merreka, oilo kolokaren koloka balitz bezala, trufatua eta baztertua da, ba Espainia, ba Frantzian. Zaurtzen omen ditu Espainiako eta Frantziako jaunttoen beharri minberak. “Mintzaira esne eta mintzaira pozoinatua”. Alienazioneak ez ditu gorputzak estekatzen; gogoak ditu sokatzen. Alienazionea osoa da, ez badu gorputzak sokatzerik, gogoak tinki estekatua delakotz. Herriaren deslotzeko, mintzairak behar du deslotua.

Euskara, jalgi hadi dantzarat!

Nahi nuen jadanik norbeit izan, eta ez zerbeit. Bainan nolako gizon eta nolako giristino oraino ez jakin. Besoak zabal arau, ohartzen da arbola, erroetarik iragan izerdiak bere nahi zukeen eremuaz.

Sei urtetan abiatu nintzan plaza sartzean den bi etxetako ikas-etxean. Batean mutikoak, bertzean neskatoak, biak laikoak. Ikasle nintzalarik, Joanes Claverie apezak altxatu zuen, Uztaritzeko serorekin, nexkatoen ikas-etxe giristinoa, laikoan fedearen kontrako zerbeit liburu sarturik, hots laikoa zuelarik izena, ez zelakotz laikoa egon. Behar dela diziplina ikas-etxetan. Ez ginuen eskas. [...]

Etxean beti ari ginen euskaraz. Baditake ikas-etxerat gabe banazkiela zonbeit hitz frantses. Gut. Baditake ohartua nintzala zonbat hitzen irakurtzeari amari esker. Gut. Bazuen bertze egitekorik amak. [...]

Hameka urte. Haundienetarik nintzan. Bester erakusten hasia, erakaslea zagolarik ttipiekin. Banakien zer ihardets. Galde egiten derauku goiz batez erakasleak: “Zer zirezte ziek, Euskaldunak ala Frantsesak?”. Nik, duda-mudarik gabe: ”Frantsesak!”. Izan nintzan goraiatua. Bertze guziek berdin, briu-brau: “Euskaldunak!”. Izan ziren ederki trufatuak. Josteta denboran ari ginen galde itzulika. Bertzek: “Bainan gu, euskaraz ari gaituk. Gu Euskaldunak gaituk!”. Eta nik: “Euskal Herria Frantzian duk. Eta gu, nola mintzo gira eskolan? Frantsesez”. Hola-hola galde egiten zuen, diotenaz, erakasle batek mutiko multzo bati: ”Bortz urtxo haitzaren gainean. Pan-pan biga hiltzen ditiat. Zonbat gelditzen dira haitzean?

Baginuen haundienak, bertze lan bat, ez pollita. Eskolarat orduko, erakasleak emaiten zaukizgun “bchette” deitu, erhiaren heineko abar pixka. Gure egitekoa, barrandan egoitea. Nork ere jalgitzen baitzuen hitz bat euskaraz, eta hari zura saka, ixil-ixila, nehor ohartu gabe. Eta orduz geroztik hura euskaldun hitzen zakur usnakor, alegia-eta basurde zikin zitaken solas euskaldunak. Askatasuna, Berdintasuna eta Anaitasunaren herrian altxatuak ginen izaiteko, trebe barrandari, trebe salatari, Judasen semeak ginela iduri. Hola zen Euskal-Herriko ikas-etxe guzietako ohidura. Azkenik “bchetta” zuena zen gaztigatua.

Etienne Sallaberry, *Ene sinestea. Iragan biziari beha*, 1978.

VERSION

Presuner Alemanian gaindi

Gau ilhunean harrituak ginohazin, bazter guziak sutan zaudelarik, lantegia lantegiari jarraikitzen zitzakola, eta hiria hiriari. Alemaniak nondik othe zituen holako indarrak mila gogoeta eginik baikinauden orain ikusten ginuen : horra beraz Alemaniaren bihotza ; horra labetegiak ; horra nun zituen moldatzen, lan ikharagarrien gustuz, bere kanoi alimaliak, bere burdineria, bere infernuzko tresna beltzak.

Zer gizon ketak lanean, zer harrabotsak, zer hiriak ! Bortz hiri, lerro lerro, berrehun mila jendez goiti dauzkala eta bertze asko, orotara bi miliun jende, burdin eta ikhatzarekin borrokan, treinetik ageri baitziren, erdi biluziak, suaren eta lanaren sapha borthitz hartan !

Gure begiez halakoen ikustea amets lazgarri bat bezala zitzaukun. Gauaz egiteko bidea zen, Alemaniaren berri jakiteko. Gudu tokian bezen ontsa orduan ikusi ginuen zer hatsean Alemania bermaturik zagon garhaitzeari buruz.

Bihotzean ausiki samina egin zeraukun lantegi hoiien hedadura gaitzak, lau bortz orenen bidean. Azkenean bazterrak eztitu ziren eta ixildu : ipharreko bidea utzirik, iguzki aldera bihurtu ginen, handik laster Munstereko hirian jausteko.

Urthutsik iragan nintzan hango karrika ederretan gaindi ; bazen begien asetzekoa ilhargi xurite baitzen eta jauregi ederrak bazterretan. Bainan, holakoek ez dute balio pipa bat tabako, tripa sekulako kurrinkan ari delarik.

Gehiago dena, laguneri ezin jarraikiz, ahulegiz eta zangoko minez, bide hegian jarri nintzan azkenean. Soldado aleman bat banuen nerekin. Erran nion etzuela zeren oihurik egin ; ezin bertzea nuela. Ez nuela gehiago urhatsik eginen. Oren laurden bat auzitan eman ginuen, hura oihuz : “Los, los”, higi nindadin handik, eta ni aldiz xuti, urrats bat egin eta jar.

Uste dut azkenean ostiko bat edo bertze bilduko nuela gibel aldean, karro tzar bat ez balitz han gerthatu, gure tokira zohana : hartan sarthurik errege batek bezalako agertzea egin nuen goizaldera, presunereren kanpaderan.

Hiri bat bezen handiko bazterrak zituen kanpadera horrek. Taulazko etxe batzu, eremu gaitzekoak, bizpalau mila gizon gustuan etzateko gisan, elgarretarik osoki berexiak gain gagnetik, burdin hari bizardun, elektrika, gizon... Nere egoitza berrian etzen berrogoi frantses baizik ; bertze guziak angles, italiano, portugez.

Jean Saint-Pierre « Anxuberro », *14eko Gerla Handia*, 1919.

THEME

Au pays du Grand Meaulnes

Je devais avoir dix ans. J'étais un peu plus haut qu'un in-folio. Un jeudi, mon père me dit : « Veux-tu venir avec moi ? Je dois passer la journée en Sologne ». Quelle aubaine ! Je ne savais rien de la Sologne mais j'en entendais parler depuis longtemps par les amis de mon père, pêcheurs et chasseurs endurcis qui trouvaient là leur paradis. La journée se passa donc en Sologne, journée fort ennuyeuse, mon père s'arrêtant de village en village pour voir ses clients pendant que je l'attendais dans la voiture.

Heureusement, sur la route du retour, en fin d'après-midi, il s'engagea sur un chemin de terre serpentant entre les bouleaux, les pins, les bruyères et les genévriers pour aboutir dans une clairière avec une maison de conte de fées : une maisonnette avec de drôles de murs, faits de poutres et de rangées de briques, ce qu'on nomme dans les livres savants une maison à pans de

bois et à briques sur champ implantées en « feuilles de fougère ». Une maison typiquement solognote. C'était celle d'un garde forestier, gardien d'un grand domaine dont le château tout proche était masqué par une dense sapinière.

J'attendis que mon père ait fini sa visite, impressionné, presque apeuré par la sauvagerie du lieu, cette forêt si noire et si proche, les chemins blancs qui s'y perdaient, la rumeur invisible des pintades et des faisans glougloutant dans un enclos voisin. Je me sentis brusquement loin de tout, dans un monde bruissant, odorant mais aussi inquiétant. (...)

Mon père sortit de la maisonnette et nous dirigions vers la voiture quand une carriole déboucha soudain du chemin, tirée par un cheval, avec deux voyageurs. La nuit tombante ne permettait pas de distinguer leurs traits mais je me souviens du dialogue entre le garde et eux :

- Excusez-nous. Nous sommes tout à fait perdus. Nous cherchons le domaine de La Giraudière.
- Ce n'est pas du tout par ici ! Il faut retourner à la route, prendre à droite et tourner à gauche quand vous verrez deux poteaux blancs. C'est à trois kilomètres environ.

La carriole tourna sur place et repartit dans la nuit par le chemin de sable. C'est alors que mon père me dit :

- Tu as vu ? Une vraie scène du Grand Meaulnes ! Je ne compris bien sûr que plus tard ce qu'il voulait dire. (...)

Quand par la suite je lus pour la première fois *Le Grand Meaulnes*, je revis cette scène crépusculaire au cœur de la forêt, cette carriole et ses voyageurs égarés, le chemin sablonneux luisant dans la nuit tombante.

Jacques Lacarrière, *Alain-Fournier, Les Demeures du rêve*, 2003